

ЗЕМЉОДЕЛСКИ КАЛЕНДАР

Бр 3. 1976

М-р ИЛИЈА КАРОВ

БОЛЕСТИ НА ОРИЗОТ

Кај оризот, како и кај другите житни културни растенија, се среќаваат голем број растителни болести, а нивни причинители најчесто се вирусите, бактериите и габите.

Засега вирусните и бактериските заболувања поретко се среќаваат во нашите производни реони, но економски значајни се растителните болести чии причинители се габите, кои ќе бидат и предмет на натамошните испитувања.

Во овој текст ќе биде даден краток опис на некои габни заболувања на оризот.

Од големиот број габни растителни болести што се појавуваат кај оризот во нашите производни услови поголемо економско значење имаат: „палежот“ на младите клијанци и „темната дамкавост“ на оризот, гниезот на приземниот дел на стеблото, пламеницата односно „пирикулариозата“ кај оризот и други.

СИМПТОМИ НА БОЛЕСТИТЕ

Болеста што ја причинува габата *Helminthosporium oryzae* Bre. da de Naan, може да се каже дека има два облика: „палеж на клијанците“ и „темна дамкавост“.

Првиот облик се јавува веднаш по клијањето или никнувањето на растението, а другиот во текот на целата вегетација на оризот.

Палежот на клијанците најчесто се јавува ако за сеидба се употреби заразено семе со оваа габа. Во такви случаи габата причину-

ва некроза на одделни делови или на целиот клијанец, па таквите растенија најчесто пропаѓаат.

Сим. 6. „Палеж на 'ркулците“
К. Здрави растенија

Темната дамкавост се јавува на сите делови на растението: на листот, лисните ракавци, стеблото, метлицата, а понекогаш и на коренот, а до зараза може да дојде во текот на целата вегетација на оризот, ако за тоа постојат поволни климатски услови.

а) На листот — симптомите се манифестираат во вид на дамки и тоа уште на сосем младите растенија (кога имаат три до четири лисја), а понекогаш и порано.

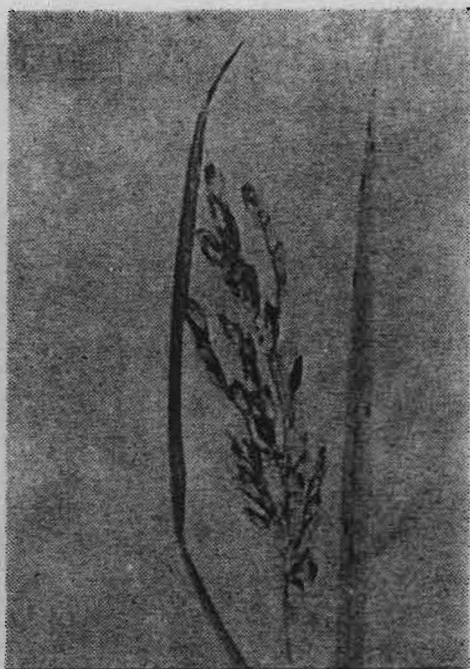
Во почетокот дамките се ситни, тркалезни, а подоцна елипсо-винди со црвеникаво-кафејава бо-

ја или во вид на темнокафејави дамки, чиј централен дел подоцна станува сив до беличест. На сор-

б) На лисниот ракавец — габата предизвикува појава на дамки, но тие се ситни и не ја до-

Темна дамкавост на листовите

Темна дамкавост на метлицата и листот

тите: Monticelli, № 69, Baldo и др., кои кај нас се одгледуваат, дамките достигнуваат должина од 2,0 до 4,5 мм, а во ширина од 0,5 до 1,5 мм. Симптомите на листовите потсетуваат на сусамово зрно, поради што во некои земји оваа болест ја нарекуваат и „сусамова болест“.

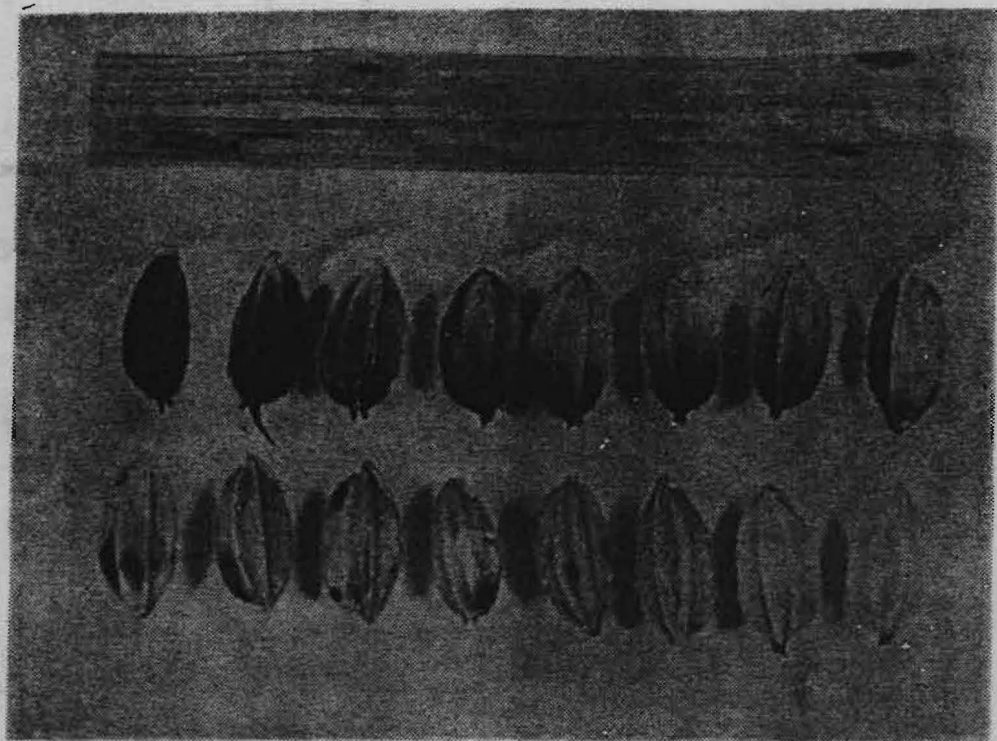
Дамките на листот можат да бидат поединечни, а во случај на силна зараза, можат да бидат во голем број на едно место. При силен напад листовите се сушат и изумираат, а честопати доаѓа до ретровегетација, меѓутоа, таквите растенија не класаат и не даваат никаков принос.

стигнуваат големината на дамките што се јавуваат на листовите на оризот.

в) На стеблото на оризот симптомите се јавуваат само при силен напад и тоа во вид на елипсовидни дамки.

г) На метличката — симптомите се јавуваат во вид на ситни, темни или црни дамки на зрното. Подоцна тие дамки се зголемуваат, меѓусебно се спојуваат и го прекриваат целото зрно.

Силно заразените зрна остануваат слабо налиени, со слаб квалитет и значително намалена ртливост на семето.

Темна дамкавост (различен интензитет на зараза) на зрната и листот

Загубите во тежина на зрното што настануваат како резултат на дејствувањето на паразитската габа *Helminthosporium oryzae* можат да изнесуваат од 4,58 до 29,1%.

ЗАШТИТНИ МЕРКИ

Како важна агротехничка мерка е уништувањето на плевелот *Leersia oryzoides* (див ориз или т.н. „острика“) кој се наоѓа најмногу по тировите, каналите, а во последно време и на оризовите површини, бидејќи оваа габа најнапред врши зараза на овој плевел, а од него се проширува и кај оризот во текот на целата вегетација.

Засага уништувањето на овој плевел може да се врши со палење на стрништето и тировите по

секоја жетва на оризот. Во текот на вегетацијата прскањето на тировите се врши со некои од тоталните хербициди.

Во иднина дезинфекцијата на семето треба да претставува редовна мерка кај оризот со еден од фунгицидите:

Дитан S —60, во доза од 250—350 гр. на 100 кг. семе.

Кинолат 15 во доза од 300 гр на 100 кг семе од ориз.

Запрашувањето на семето од ориз може да се изврши во секое време, па дури и непосредно пред сеидбата на оризот.

Ако дојде до силна зараза од оваа растителна болест во текот на вегетацијата на оризот може да се изврши прскање на парцелите под ориз со некои од след-

ните фунгициди: Брестан WP 60 во концентрација од 0,06%, Сумилекс во концентрација од 0,2%, Дитане М—45 0,2% и др. Пред секое прскање во растворот се додава и 0,1% Сандовит, со цел да ја зголеми лепливоста на фунгицидот.

Прскањето може да се врши рачно со грбни прскалки или, пак, со авиони.

ГНИЕЖ НА ПРИЗЕМНИОТ ДЕЛ НА СТЕБЛОТО

Болеста што е причинета од габата *Magnaporthe salvinii* (Catt.) Krause & Webster (*Leptosphaeria salvinii*) е опишана како гниеж на приземниот дел на стеблото на оризот.

Оваа паразитна габа презимува во почвата и растителните остатоци од оризот и е способна да изврши инфекција уште на коренските влакненца на младите растенија и трае сè до крајот на вегетацијата, поточно сè додека постои вода и движење на водата во парцелите.

Ширењето на габата во текот на вегетацијата настанува со склероциите кои лесно пливаат во водата.

Еднаш заразено растение во почетокот на вегетацијата останува заразено до крај, габата во него дејствува, сè до потполно гниење на стеблото.

Симптоми на болеста — првите симптоми, иако ретко, се забележуваат на коренот од младите растенија. Но, првите видливи симптоми најчесто се забележуваат на стеблото над и под нивото на водата од почетокот на братимењето, па до крајот на вегетацијата.

Гниеж на приземниот дел на стеблото

Прво се појавуваат дамки од сферичен до неправилен облик, по боја светло кафејава, подоцна симптомите на болеста се манифестираат од светло до темно прни лезии. Првиот листен ракав поцрнува и набргу се сипи, а во него и под него се создаваат прни склероции кои вршат зараза на внатрешниот дел на стеблото, кое набргу почнува да гние, а во неговата внатрешност се формираат склероциите.

СВРШИВМЕ СО МОМИТЕ,
СВРШИВМЕ СО АГРОНОМИТЕ,
СЕГА НИ ДАВАМЕ, НИ ЗЕМАМЕ:
НИ МОМИ,
НИ АГРОНОМИ —
НЕМАМЕ!

Надолжен пресек на стеблото — склероции од габата

Склероциите се тркалезни до сферични, со темно црна боја и јасно можат да се видат и со голо око, ако се направи надолжен пресек на стеблото.

Нападнатите растенија со оваа габа послабо се братимат, и прилично заостануваат во растењето. Многу често, при посилина зараза, доаѓа до налегнување на посевот, а метличките на заболените растенија се со помал број на зрна по една метличка и се слабо налиени. Сето ова овозможува значително намалување на приносот по единица површина.

ЗАШТИТНИ МЕРКИ

Се препорачува палење на стрништето и сламата по секоја жетва на оризот, со цел да се намали

изворот на зараза, бидејќи се знае дека габата презимува во земјата и во стрништето.

Правилната примена на сите вештачки ѓубриња, посебно на азотните, бидејќи токму тие однесно нивната прекумерна употреба, ја зголемуваат осетливоста на оризот спрема ова габно заболување.

Од фунгицидите се препорачуваат само оние за дезинфекција на семето што се наведени кај темната дамкавост на оризот.

ПЛАМЕНИЦА КАЈ ОРИЗОТ

Причинител на пламеницата кај оризот може да биде габата *Piricularia oryzae* која е позната како „пирикулариоза“. Друг облик е Бактериска пламеница, која кај нас не е констатирана.

Ке стане збор само за „пирикулариозата“.

Симптоми на болеста — оваа растителна болест на оризот кај нас во последните две — три години послабо се јавува. Кога климатските услови се погодни за нејзин развој, таа може наполно да го компромитира производството.

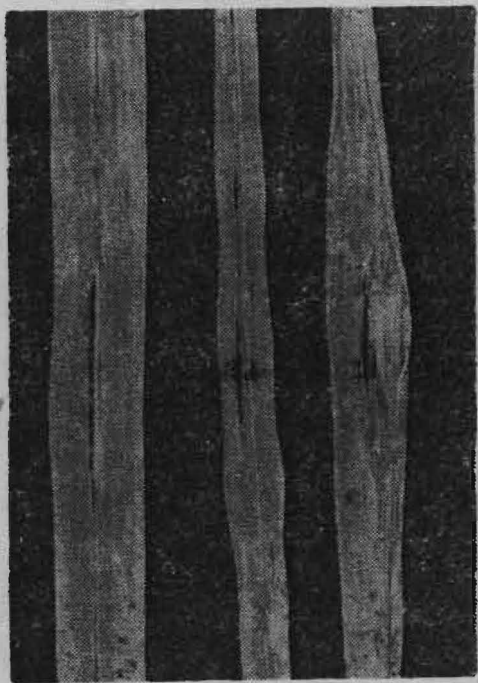
Првите симптоми се јавуваат непосредно пред и по класањето на оризот.

Симптомите се јавуваат прво на листовите во вид на издолжени елипсовидни дамки, а подоцна дамките се спојуваат и настанува надолжно пукане на листот; околу повредените места на листот се создава сиво беличест налеп од конидиофори и конидии од оваа габа.

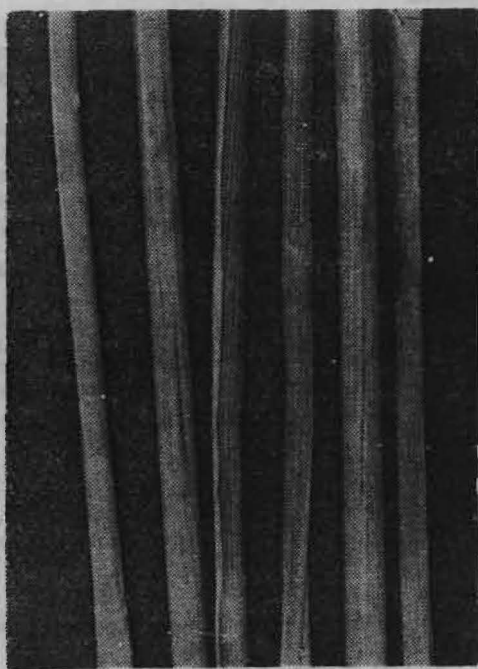
Подоцна, симптомите се јавуваат во вид на потемнување — дисколорација на нодусите и интернодусите на стеблото од оризот. Заболениите растенија застапуваат во растењето и лесно се забележуваат отстрана. Листовите се сушат и доаѓа до лесно кршење на стеблото.

Ако дојде до поголема зараза пред класањето на оризот, тогаш тој многу слабо или воопшто не класа, ако пак дојде до инфекција во фазата на класањето, тогаш метличките целосно не се формираат и на така кратката метличка се формира сива до пепеласта превлака, што ја сочинуваат конидиофорите и конидиите на оваа габа.

Од мерките за заштита се препорачува палење на стрништето и тировите по секоја жетва на ори-

Пламеница на листот

Дисколорација на стеблото
(интернодуси)

РАБОТНА ОРГАНИЗАЦИЈА „ЖИТО-ОРИЗ“ — КОЧАНИ

ООЗТ ЗА ПРОМЕТ НА ОРИЗ НА ГОЛЕМО

Со цел еднаш засекогаш да се уреди организирана продажба на белиот ориз, формирана е единствена организација која претставува асоцијација на производителите на ориз на преработувачите кои се истовремено и нејзини членки. Имено, во октомври 1976 година, на ниво на групација на производители на ориз се донесе одлука со која сите членки се договорија и потпишаа Самоуправна Спогодба за меѓусебна деловна соработка и заеднички пласман на белиот ориз и негови производи.

Со потпишувањето на споменатата спогодба е одредено местото на организацијата да биде Кочани, како носител на производството, каде што треба да биде присутна и продажбата, за да може да се води и единствена политика на производството и прометот.

За да може оваа организација веднаш да отпочне со работа, сите членки се согласија и донесоа одлука таа да биде посебна основна организација на здружениот труд при работната организација „ЖИТО ОРИЗ“ — Кочани, која и дотогаш беше носител на преработката и пласманот на оризот во Републиката.

Во составот на РО „ЖИТО ОРИЗ“ — Кочани веќе три години дејствува како основна организација на здружениот труд за промет на големо на ориз и негови производи, која е наедно и прво здружување на производството и прометот во самото производство, доработка, откуп и пласман на белиот ориз.

Како носител на целокупната политика на производството, преработката и пласманот е самоуправниот орган ЦЕЛОВЕН ОДБОР, кој е составен од претставници на сите производно-преработувачки организации кои се и членки на оваа ООЗТ, а се и потписници на погоре споменатата Самоуправна спогодба. Овој самоуправен орган ја креира целокупната политика околу пласманот на белиот ориз, а таа политика ова ООЗТ практично ја спроведува, при што се остварува и основната цел на здружувањето на производството и прометот.

Оваа основна организација, како асоцијација на здружените производители и преработувачи на оризовата арпа, иако дејствува само три години, бележи видни резултати, бидејќи три четвртини од целокупното производство на ориз се продава преку оваа организација.

Од производно преработувачките организации во состав на прометната организација се:

- ЗИК „КОЧАНСКО ПОЛЕ“ — Кочани;
- ЗИК „БРЕГАЛНИЦА“ — Винаца;
- Зем. задруга „МОМИН ПРЕСЛАП“ — с. Блатец;
- Зем. задруга „МОША ПИЈАДЕ“ — с. Горни Подлог;
- Зем. задруга „ГАЛЕБ“ — с. Тркање;
- Зем. задруга „ЗРНОВКА“ — Зрновци;
- Зем. задруга „МЕТОДИ МИТЕВСКИ БРИЦО“ — с. Гајранци;
- „ЈУГО-ТУГУН“ — Кочани;
- „ЖИТО ОРИЗ“ ООЗТ — индустрија — Кочани.

Погоре споменатите организации се распоредени во три општини: Кочани, Винаца и Пробиштип. За предноста на вака организираната продажба најдобро зборуваат самите основачи — комбинати и земјоделски задруги, кои се членки на оваа основна организација и кои водат сметка за пласманот и односот на здружувањето на производството и прометот.

ПЛАСМАН НА ОРИЗ ПОВЕКЕ ОД 17.000 ТОНИ ГОДИШНО

Со единствената организација за пласман на белиот ориз се постигнаа големи резултати како што е погоре веќе речено, а што се гледа и од количеството 17.000 тони бел ориз што се пласира годишно. Затоа членките одат

напред, донесувајќи, преку своите членови во ДЕЛОВНИОТ ОДБОР ОДЛУКА оваа организација својот домен на работа да го прошири со единствена заедничка набавка на сите репроматеријали и пласман на сите земјоделски производи од ова подрачје. Од пласманот на оризот и други земјоделски производи, како и набавката на репроматеријалите, оваа организација во наредните години треба да има вкупен приход од над 500.000.000 динари, кој треба да се распореди меѓу производителите, преработувачите, купувачите и оваа прометна организација.

Со постигнувањето на овие резултати се создава можност сегашната со-работка уште повеќе да се зголеми, развивајќи ги докрај доходовните односи на здружениот труд во целокупниот процес на производството и прометот. На тој начин годишните и среднорочните планови, зацртани преку Групацијата за производство, откуп, доработка и пласман на оризот при Стопанската Комора на СРМ, како и организациите на здружениот труд посебно, можат да се реализираат само со целосно извршување на Самоуправното спогодување и општественото договарање.

Посебно е за одбележување тоа дека на полето на создавање на единствени доходовни односи се работи, така што индивидуалните производители на оризова арпа, преку своето кооперирање со споменатите организации, учествуваат во остварениот доход преку преработката и прометот. За таа цел ќе се потпише посебна самоуправна спогодба меѓу сите членки на здружениот труд за промет на ориз и самите купувачи.

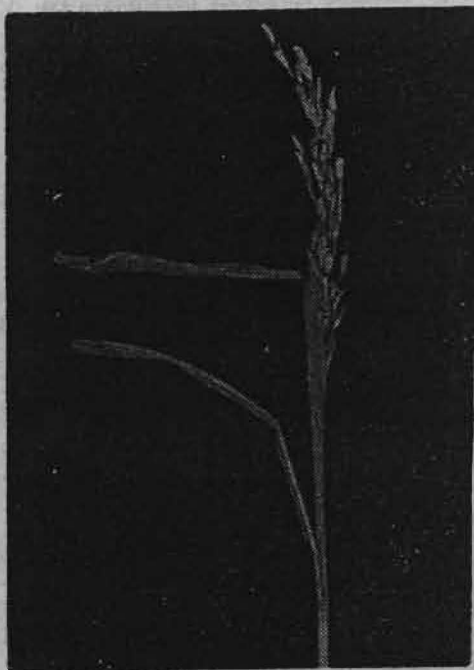
Вака поставената организација на РО „ЖИТО ОРИЗ“ ООЗТ — на големо на ориз и производи од ориз гарантира заштита на производителот, од една, и на потрошувачот од друга старна. Имено, се врши продажба на оризот по единствени цени, така што за секоја промена на цената се известуваат сите купувачи во нашата земја. Исто така, се врши подготовка и за единствени малопродажни цени на белиот ориз по класи кои ќе важат за цела Југославија. Само на тој начин ќе се отстранат сите прекупувачи и накупувачи, со што ќе добијат и производителите и потрошувачите.

Перспективата на оризовото производство се гледа само преку неговата целосна негова финализација. На тоа поле се работи повеќе години, а во најскоро време ќе се сретнат и такви производи, како што е витаминизиранот ориз (парболет) и производи за детска исхрана што ќе се добиваат од фабриката во изградба на РО „ЖИТО ОРИЗ“, со инвестирање на ЗИК „КО-ЧАНСКО ПОЛЕ“ — Кочани. Вака добиениот ориз (витаминизиран) ќе ги отстранат сите досегашни аномалии во однос на примесите и нечистотиите што се појавуваа, бидејќи тој ќе биде уште со самото производство електронски чистен, со гаранција за 100% чистота, со што целосно ќе се задоволат желбите на потрошувачите.

Покрај овој ориз и понатаму ќе се произведува селектиран ориз во нова амбалажа, кој ќе се добие преку посебно вградени селектори во постојните капацитети на сите членки на оваа основна организација.

На крајот треба да се истакне и тоа дека се работи на подобрување на откупот на арпата и белиот ориз, кое исто така претставува голем проблем за производителите, преработувачите, а и за основната организација на здружениот труд за промет со ориз, поради неизедначениот квалитет на ориз и појавата на накупувачи, кои вршат нелојална конкуренција. Но, како што рековме погоре се оди кон примена на малопродажни цени со потпишување на самоуправна спогодба меѓу производните и прометните организации на ниво на Југославија. Дури тогаш потрошувачите во целата земја ќе купуваат кочански ориз по иста цена, а од друга страна ќе дојде до израз и верижна примена на доходовните односи меѓу сите структури.

Со постојано усовршување на производството и прометот во иднина сите можеме да очекуваме сè подобри резултати, кои ќе зависат од исправната заедничка политика на сите нас.

„Пирикулариоза“ на метлицата од оризот

зот, правилна примена на сите вештачки гјубриња, бидејќи секоја прекумерна употреба на азотните гјубриња ја зголемува и осетливоста на оризот спрема оваа габа.

Од хемиските средства се препорачува дезинфекција на семето со еден од погоре спомнатите фунгициди. Ако, пак, дојде до силна зараза по цутењето на оризот, можат да се извршат едно до две прскања со препаратите: *Sumilex 0,20% Brestan 0,06% или, пак, со некој од фунгицидите врз база на бакар.

При употреба на фунгицидите во текот на вегетацијата се препорачува додавање на Сандовит во концентрација од 0,1%, со цел да ја зголеми лепливоста на фунгицидот.

Во производни услови кај оризот се констатирани и следните паразитни габии:

- *Alternaria tenuis*,
- *Helminthosporium hawaiiense*,
- se,, — *Helminthosporium hawaiiense*, *monospora*,
- *Fusarium* spp.

33 „МОША ПИЈАДЕ“

пошта 92300 Кочани ■ Тел. 75-148 ■ Телеграми 33 „Моша Пијаде“
Горни Подлог ■ Жиро сметка 41430-601-885

ДЕЛНОСТ:

- Производство, глазирање, пакување и пласман на ориз;
- Производство на градинарски производи, преработка и доработка на ориз;
- Кооперација со индивидуалните земјоделски производители;
- Откуп и продажба на сите видови земјоделски производи;
- Производство на сточарски производи;
- Гоење на крупен и ситен добиток и слично;
- Производство и пакување на сите видови земјоделски, овоштарски, лозарски и градинарски производи: леќа, грав, кикирики, пченица, пченка, афионско семе, ореви, бадеми, лешници, костени и др.